

Kanon 666 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich jako przepis zawierający normy z zakresu prawa własności intelektualnej

Canon 666 of the Code of Canons of the Eastern Churches as a provision containing norms of intellectual property law

Канон 666 Кодекса Канонов Восточных церквей как положение, содержащее нормы в области права интеллектуальной собственности

Канон 666 Кодексу Канонів Східних Церков як положення, що містить норми у сфері права інтелектуальної власності

MARCIN JAN STĘPIEŃ

Dr, Uniwersytet Szczeciński

e-mail: marcin.stepien@usz.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-0762-548X>

Streszczenie: Kanon 666 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich uznawany jest za przepis wypełniający „lukę” w systemie prawnym Kościoła łacińskiego w zakresie regulacji prawa autorskiego. Wykładnia przedmiotowego przepisu sugeruje, że zakres zastosowania zawartych w nim norm jest szerszy i bynajmniej nie odnosi się wyłącznie do materii prawa autorskiego. Kanon 666 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczy dóbr intelektualnych w ogólności. Jako taki, przepis ten zawiera uregulowanie o istotnym znaczeniu dla uznania ochrony prawnej przedmiotów prawa własności intelektualnej na gruncie prawa kanonicznego.

Słowa kluczowe: Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, prawo autorskie, prawo własności intelektualnej, dobra niematerialne, utwór, twórca

Summary: Canon 666 of the Code of Canons of the Eastern Churches is considered to be a provision that fills a ‘gap’ in the legal system of the Latin Church regarding the regulation of copyright law. The interpretation of the provision in question suggests that the scope of application of the norms contained therein is broader and by no means refers exclusively to the matter of copyright law. Canon 666 of the Code of Canons of the Eastern Churches concerns intellectual property in general. As such, this provision contains a regulation of significant importance for the recognition of the legal protection of intellectual property objects under canon law.

Key words: Code of Canons of the Eastern Churches, copyright, intellectual property law, intangible goods, work, creator

Резюме: Канон 666 Кодекса Канонов Восточных церквей рассматривается как положение, восполняющее «пробел» в правовой системе Латинской церкви в области регулирования авторского права. Толкование данного положения предполагает, что сфера применения изложенных в нем норм шире и отнюдь не относится исключительно к вопросам авторского права. Канон 666 Кодекса Канонов Восточных церквей касается интеллектуальной собственности в целом. Как таковой, данный канон содержит норму, имеющую существенное значение для признания правовой охраны объектов интеллектуальной собственности в рамках канонического права.

Ключевые слова: Кодекс Канонов Восточных церквей, авторское право, право интеллектуальной собственности, нематериальные блага, произведение, создатель

Резюме: Канон 666 Кодексу Канонів Східних Церков розглядається як норма, що заповнює “прогалину” у правовій системі Латинської Церкви щодо регулювання авторського права. Тлумачення цього положення дозволяє припустити, що сфера застосування норм, які в ньому містяться, є ширшою і аж ніяк не

стосується виключно питання авторського права. Канон 666 Кодексу Канонів Східних Церков стосується інтелектуальної власності загалом. Як таке, це положення містить норму, що має важливе значення для визнання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності за канонічним правом.

Ключові слова: Кодекс Канонів Східних Церков, авторське право, право інтелектуальної власності, нематеріальні блага, твір, творець

Wstęp

W kontekście prawa kanonicznego często formułowany jest zarzut braku szczególnej regulacji materii prawa autorskiego. Jako jedyny przepis na gruncie ustawodawstwa Kościoła, zawierający normy z zakresu prawa autorskiego, wskazuje się kan. 666 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich. Stolica Apostolska pozostaje ponadto stroną aktów międzynarodowych o podstawowym znaczeniu dla ochrony prawnoautorskiej, a mianowicie Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych oraz Powszechnej konwencji o prawie autorskim. Lakońskie brzmienie kan. 666 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich może rodzić wątpliwości interpretacyjne, w tym pytanie o zakres zastosowania norm wynikających z tego przepisu. Niniejszy artykuł stanowi próbę nowego spojrzenia na regulację z kan. 666 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, jako zawierającego normy nie tylko z zakresu prawa autorskiego, lecz także odnoszące się do całego prawa własności intelektualnej. W tekście sformułowano również uwagi na tle polskiego tłumaczenia kan. 666 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, w tym w oparciu o analizę porównawczą z innymi, wybranymi tłumaczeniami tego przepisu.

1. Zakres zastosowania kan. 666 § 1 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich

Stolica Apostolska jest stroną konwencji międzynarodowych regulujących materię prawa własności intelektualnej, w tym Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych (dalej: Konwencja berneńska¹), Powszechnej konwencji

¹ Stolica Apostolska przystąpiła do Konwencji berneńskiej dnia 12 września 1935 r., zaś od 24 kwietnia 1975 r. związana jest Aktem paryskim Konwencji berneńskiej z dnia 24 lipca 1971 r., por. <https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/docs/pdf/berne.pdf>, s. 11 [dostęp: 25.11.2023 r.].

o prawie autorskim², Konwencji rzymskiej o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych³ czy Konwencji paryskiej o ochronie własności przemysłowej⁴.

Przepisy prawne Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich (dalej: KKKW⁵) zalicza się do przepisów powszechnego ustawodawstwa Kościoła katolickiego i mają one tę samą moc co przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego (dalej: KPK⁶)⁷. W piśmiennictwie wskazuje się, że choć KPK nie zawiera przepisów regulujących materię prawa autorskiego, to „lukę” tę w systemie prawnym Kościoła łacińskiego wypełnia kan. 666 KKKW⁸. Jednakże kan. 666 KKKW dotyczy nie tylko materii prawa autorskiego. Analiza tego przepisu prowadzi bowiem do wniosku, że odnosi się on również do innych niż utwory dóbr intelektualnych.

Kanon 666 zawarty został w Tytule XV *De magisterio Ecclesiastico*, Rozdziale IV *De instrumentis communicationis socialis et in specie de libris* KKKW, poświęconym środkom społecznego przekazu. Występuje zatem obok regulacji poświęconej książkom (por. kan. 651, 654) czy radiofonii lub telewizji (por. kan. 653), tj. dotyczącej obiektów „bliskich” lub łączonych z szeroko rozumianym prawem własności intelektualnej. Podstawę do odnoszenia uregulowania z kan. 666 KKKW do prawa obowiązującego w całym Kościele, w tym w Kościele łacińskim, w obliczu

² Stolica Apostolska ratyfikowała 5 lipca 1955 r. Powszechną konwencję o prawie autorskim z dnia 24 lipca 1971 r., por. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/universal-copyright-convention-appendix-declaration-relating-article-xvii-and-resolution-concerning#item-3> [dostęp: 25.11.2023 r.].

³ Właśc. Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych, sporządzona w Rzymie dnia 26 października 1961 r., por. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/international-convention-protection-performers-producers-phonograms-and-broadcasting-organizations> [dostęp: 27.11.2023 r.].

⁴ Por. https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028011642b&clang=_en [dostęp: 27.11.2023 r.]. Konwencja paryska o ochronie własności przemysłowej z dnia 20 marca 1883 r. była kilkakrotnie zmieniana, ostatnio Aktem sztokholmskim sporządzonym dnia 14 lipca 1967 r.

⁵ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (18.10.1990), Acta Apostolicae Sedis (dalej: AAS) 82 (1990), s. 1045–1364.

⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 5–348.

⁷ Por. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Lublin 2002, s. 31; G. Tylec, *Prawo autorskie w działalności religijnej*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2016, t. 19, s. 94.

⁸ M. Skwierczyński, *Autorskie prawa majątkowe do utworu kościelnego w świetle prawa kanonicznego i prawa polskiego*, Wrocław–Kraków 2020, s. 36–37; tenże, *The Church Institution's Purchase of the Foreign License for Publication of a Literary Creation in Poland*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 2019, t. 27, nr 2, s. 189. Podobnie G. Tylec, *Prawo autorskie w działalności...*, s. 94 oraz W. Wenz, M. Skwierczyński, *Ochrona praw autorskich profesa zakonnego post mortem auctoris*, Prawo Kanoniczne 2018, t. 61, nr 3, s. 108–109.

braku stosownego uregulowania w KPK materii prawa autorskiego (szerzej – prawa własności intelektualnej), stanowi kan. 19 KPK. Kanon ten nakazuje w razie braku przepisu ustawy odwoływać się m.in. do prawa powszechnego, obowiązującego w całym Kościele⁹. Natomiast KKKW obok KPK stanowi podstawowy zbiór obowiązujących powszechnie norm prawa kanonicznego¹⁰. Przy tym, jak zauważa J.E. Lynch, porównując przepisy kan. 1 KPK oraz kan. 1 KKKW, regulujące zakresy zastosowania obu kodeksów, to o ile pierwszy z nich ma zastosowanie wyłącznie do Kościoła łacińskiego, o tyle zakres zastosowania drugiego dotyczy wszystkich kościołów, w tym może być źródłem prawa również dla Kościoła łacińskiego¹¹. Dodatkowo w piśmiennictwie zauważa się, iż z uwagi na fakt, że KKKW został przyjęty przez tego samego ustawodawcę co KPK, to w sytuacjach wątpliwych lub niejasnych może być traktowany jako tekst „równoległy” do tekstu KPK dla Kościoła łacińskiego. Jednakże w żadnym wypadku nie może zmieniać przepisów KPK¹². W rezultacie, w obliczu braku w KPK przepisu regulującego materię prawa własności intelektualnej, zasadne jest odwołanie się do kan. 666 KKKW¹³.

Zgodnie z kan. 666 § 1 KKKW „[o]pus intellectuale auctoris sub tutela iuris est sive, quatenus manifestat personalitatem illius, sive, quatenus fons est iurium patrimonialium”¹⁴. Sformułowanie „opus intellectuale” można rozumieć jako działalność intelektualną (ew. pracę, wysiłek intelektualny) lub rezultat takiej działalności – dzieło intelektualne (ew. przedmiot pracy, wysiłku intelektualnego)¹⁵. Dzieło, a precyzyjnej dobro intelektualne jest pojęciem obszernym, obejmującym różne postacie takich dóbr. Należą do nich nie tylko utwory (będące przedmiotami praw autorskich), lecz także przedmioty praw pokrewnych – wśród nich m.in. artystyczne wykonania, fonogramy czy wideogramy, jak również przedmioty praw własności przemysłowej: wynalazki, wzory użytkowe, wzory przesyłowe, znaki towarowe lub usługowe i inne. Z kolei działalność intelektualna może obejmować działalność artystyczną, naukową, wynalazczą czy racjonalizatorską. Jako takie, aktywności te

⁹ *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Warszawa 2023, s. 66.

¹⁰ Por. M. Sitarz, *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa 2004, s. 138.

¹¹ J.E. Lynch, *The Eastern Churches: Historical Background*, *The Jurist* 1991, t. 51, s. 1.

¹² G.D. Gallaro, D. Salachas, *Interecclesial Matters in the Communion of Churches*, *The Jurist* 2000, t. 60, s. 261.

¹³ Por. M. Skwirczyński, *Autorskie prawa majątkowe...*, s. 37–38.

¹⁴ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 438.

¹⁵ Słowo łac. *opus* może być tłumaczone w następujący sposób: „opus, eris n. 1. zajęcie, robota, praca 2. budowla, budowanie 3. nauka, sztuka [...] 6. staranie, wysiłek 7. przedmiot pracy, materiał [...] 10. dzieło literackie, plastyczne”, J. Pieńkos, *Słownik łacińsko-polski. Łacina w nauce i kulturze*, Kraków 2001, s. 309.

przeważnie stanowią przedmioty ochrony dóbr osobistych¹⁶. Na wstępie rozważenia wymaga zatem, czy analizowany kan. 666 § 1 KKKW stanowi o „dziele intelektualnym” czy o „działalności intelektualnej”.

W świetle kan. 1499 KKKW, który posiada podobne brzmienie do kan. 17 KPK¹⁷, „[l]eges intellegendae sunt secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam, quae si dubia et obscura mansit, secundum locos parallelos, si qui sunt, legis finem ac circumstantias et mentem legislatoris”¹⁸ [wyróżnienie – M.J.S.]. Zatem przepisy kodeksu należy w pierwszej kolejności interpretować zgodnie ze znaczeniem słów w nich użytych, rozważanym w tekście oraz kontekście¹⁹. Tak więc w treści kan. 666 § 1 KKKW w kontekście sformułowania „opus intellectuale” użyto zwrotu „auctoris” (tj. autora lub twórcy), co zdaje się sugerować, że chodzi o działalność lub dzieło – rezultat działalności – człowieka. Powszechnie bowiem za twórcę dzieła intelektualnego (ewentualnie podmiot aktywności, która do takiego rezultatu prowadzi) uważa się wyłącznie człowieka (osobę fizyczną)²⁰. Analizowany przepis w dalszej treści stanowi, że „dzieło” (ew. – działalność) podlega ochronie prawnej, „zarówno gdy tworzy jego uprawnienia osobiste [tj. twórcy – M.J.S.], jak też jako źródło praw dziedzicznych”²¹. Powyższe sugeruje zatem, że zakresem normy prawnej z kan. 666 § 1 KKKW mogą być objęte dobra, które: *po pierwsze* są przedmiotem praw podmiotowych o charakterze osobistym; *po drugie* są przedmiotem praw o charakterze dziedzicznym, przy czym dziedziczność jest charakterystyczna dla praw podmiotowych majątkowych²²; *po trzecie* są przedmiotem zarówno praw podmiotowych o charakterze osobistym, jak i praw podmiotowych o charakterze majątkowym. I tak działalność intelektualna w jej najróżniejszych postaciach, w tym działalność artystyczna, naukowa czy

¹⁶ Por. M. Pazdan, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 1. *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007, s. 1139–1140.

¹⁷ Kanon 17 KPK stanowi dokładnie: „[l]eges ecclesiasticae intellegendae sunt secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam; quae si dubia et obscura manserit, ad locos parallelos, si qui sint, ad legis finem ac circumstantias et ad mentem legislatoris est recurrendum”, *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład Polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, tłum. E. Sztafrowski, Poznań 1984, s. 44.

¹⁸ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 848.

¹⁹ W polskim przekładzie kan. 1499 KKKW czytamy: „[u]stawy kościelne należy rozumieć zgodnie z własnym znaczeniem słów, rozważanym w tekście i kontekście [...]”, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 849.

²⁰ Por. M. Skwierczyński, *Autorskie prawa majątkowe...*, s. 79. Por. uwagi w: A. Niewęglowski, *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 37.

²¹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 439.

²² Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2007, s. 102–103. Podobnie W. Wenz, M. Skwierczyński, *Ochrona praw autorskich...*, s. 111.

wynalazcza, stanowi przedmiot ochrony praw podmiotowych osobistych. Z kolei dobra intelektualne, w tym utwory²³, artystyczne wykonania, fonogramy czy wideogramy, wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe czy znaki towarowe lub usługowe, mogą być przedmiotem praw podmiotowych majątkowych, jak również – w niektórych przypadkach – jednocześnie przedmiotem praw podmiotowych osobistych.

Na marginesie analizy treści kan. 666 § 1 *in fine* KKKW należy także zwrócić uwagę, iż respektuje ona występowanie różnych modeli ochrony prawnoautorskiej. Na gruncie systemu Europy kontynentalnej prawa autorskiego wyróżnia się bowiem tzw. model monistyczny oraz model dualistyczny praw autorskich. Model monistyczny, wywodzący się z prawa niemieckiego, zakłada istnienie jednego prawa autorskiego względem utworu, obejmującego uprawnienia o charakterze osobistym, jak i o charakterze majątkowym²⁴. Z kolei model dualistyczny, wywodzący się z prawa francuskiego, zakłada istnienie dwóch praw lub dwóch grup praw, przysługujących względem utworu, a mianowicie autorskich praw osobistych oraz autorskich praw majątkowych²⁵. Natomiast treść kan. 666 § 1 *in fine* KKKW nie przesądza modelu prawa podmiotowego przysługującego względem danego dobra, które w świetle tego przepisu może być prawem „mieszanym” obejmującym tak uprawnienia o charakterze osobistym, jak i majątkowym, ewentualnie odrębnym prawem – odpowiednio o charakterze osobistym albo majątkowym. W konsekwencji treść kan. 666 § 1 *in fine* KKKW jest sformułowana w taki sposób, iż uwzględnia zarówno model dualistyczny prawa autorskiego, jak i model monistyczny, co pozwala na lepsze zsynchronizowanie uregulowania prawa kanonicznego z najróżniejszymi regulacjami krajowymi prawa cywilnego, hołdującymi konkretnemu z ww. modeli praw autorskich²⁶.

Treść kan. 666 § 1 KKKW oraz kontekst zwrotów w nim zawartych zdaje się sugerować, że przepis ten może odnosić się zarówno do dzieł (dóbr) intelektualnych, jak i do działalności intelektualnej, będącej przedmiotem dóbr osobistych. Jednakże wymagania wynikające z treści kan. 17 KPK i kan. 1499 KKKW wprowadzają wymóg uwzględnienia szerszego kontekstu przy wykładni przepisów prawa kanonicznego, w tym analizowanego kan. 666 KKKW. Należy zatem zauważyć, że następujące po paragrafie pierwszym kan. 666 KKKW postanowienia odnoszą się do

²³ Por. W. Broński, *Treść prawa autorskiego do kazania*, Roczniki Pastoralno-Katechetyczne 2010, nr 2 (57), s. 136 i n.

²⁴ E. Traple, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 13. *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017, s. 141–142.

²⁵ Tamże, s. 142–143; M. Skwierczyński, *Autorskie prawa majątkowe...*, s. 50–53.

²⁶ Co nie jest bez znaczenia również w kontekście uregulowania z kan. 666 § 3 KKKW, o czym szczegółowo w dalszej części opracowania.

rezultatów działalności intelektualnej, nie zaś do samej tego rodzaju działalności. To mogłoby z kolei sugerować, że w ramach analizowanego przepisu celem ustawodawcy było uregulowanie materii wyłącznie dóbr intelektualnych. Podobny pogląd wyrażono w komentarzu do kan. 828 KPK, któremu odpowiada kan. 666 § 2 KKKW, w którym stwierdzono, że kan. 666 KKKW „w § 1 i § 2 ustanawia ogólne zasady **prawa własności intelektualnej**”²⁷ [wyróżnienie – M.J.S.]. Ponadto należy uwzględnić okoliczność, iż problematyka ochrony dóbr osobistych jest przedmiotem regulacji w ramach innej jednostki redakcyjnej niż kan. 666 KKKW. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, ochrona dóbr osobistych została uregulowana w kan. 220 KPK (oraz odpowiadającym mu kan. 23 KKKW)²⁸. Wydaje się zatem, że ochrony działalności intelektualnej, jako należącej do sfery ochrony dóbr osobistych człowieka (twórcy), należałoby doszukiwać się właśnie w tym przepisie. Powyższy kontekst regulacyjny kan. 666 § 1 KKKW na tle innych regulacji powszechnego prawa kanonicznego dodatkowo unaocznia, że celem ustawodawcy było uregulowanie w ramach tego przepisu wyłącznie kwestii dotyczących dzieł (dóbr) intelektualnych.

Znamienne jest przy tym, że przekłady treści kan. 666 § 1 KKKW na język polski lub język angielski również odnoszą się wyłączenie do rezultatu działalności intelektualnej, a nie działalności intelektualnej *per se*. Zgodnie z polskim tłumaczeniem analizowanego przepisu: „[d]zieło intelektualne autora jest pod ochroną prawną [...]”²⁹. Natomiast w przekładzie angielskim zaproponowano następujące brzmienie omawianej regulacji: „the fruit of an author’s intellectual effort”³⁰, co oznacza „rezultat wysiłku intelektualnego twórcy”. Jedynie na marginesie niniejszych rozważań można zauważyć, że przekład w wersji anglojęzycznej, posługujący się terminem rezultatu wysiłku intelektualnego twórcy zamiast dzieła, jest bardziej adekwatny w stosunku do pojęć przyjętych na gruncie prawa własności intelektualnej. Podczas gdy zaproponowane w polskim przekładzie sformułowanie „dzieło intelektualne autora”, choć odpowiada założeniom regulacji z kan. 666 § 1 KKKW, jako odnoszącym się do dobra intelektualnego, może budzić wątpliwości w kontekście użytego terminu dzieło, charakterystycznego dla innych instytucji

²⁷ *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego...*, s. 512.

²⁸ W doktrynie wskazuje się, że „bona fama”, o którym stanowi analizowany kanon, wykracza poza pojęcie odnoszące się wyłącznie do dobrego imienia, a z przepisu tego wywodzi się ochronę również innych dóbr osobistych mających swoje źródło w godności osoby ludzkiej, por. G. Bzdyrak, *Ochrona dóbr osobistych naruszonych w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2022, nr 5, s. 372. Wydaje się zatem, że źródło ochrony także takich dóbr osobistych, jak twórczość artystyczna, naukowa czy wynalazcza, powinien stanowić kan. 220 KPK (odpowiadającym mu kan. 23 KKKW).

²⁹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 439.

³⁰ *Code of Canons of the Eastern Churches: Latin-English Edition*, Waszyngton 1992, s. 333.

prawa cywilnego (np. rezultatu umowy o dzieło, który może być przedmiotem materialnym).

Konkludując, jeżeli uznać, że kan. 666 § 1 KKKW zawiera normy regulujące stosunki prawne z uwagi na określone dobra intelektualne twórcy, to niewątpliwie zawiera on normy prawa własności intelektualnej. Wydaje się zatem, że analizowany przepis nie odnosi się tylko do utworów, rozumianych jako przedmioty praw autorskich, lecz także do innych rezultatów działalności intelektualnej, w tym przedmiotów prawa własności przemysłowej czy przedmiotów praw pokrewnych.

2. Pomocnicza rola prawa obowiązującego w danym państwie przy ustaleniu norm prawa kanonicznego w sferze własności intelektualnej

Zgodnie z kan. 666 § 3 KKKW „[i]ure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris normae magis determinatae de hac re ferantur servatis praescriptis iuris civilis circa iura auctoris”³¹. Jak zauważa M. Skwirczyński, analizowany przepis KKKW zawiera jedynie normy o charakterze ogólnym³². Na tym tle może wystąpić wątpliwość, czy przepis ten stanowi odesłanie do cywilnych ustaw państwowych w świetle kan. 1504 KKKW (który odpowiada kan. 22 KPK³³), czy też jedynie nakazuje wzorować się na prawie cywilnym obowiązującym w danym kraju przy ustaleniu treści norm prawnych prawa kanonicznego szczegółowo regulujących prawa twórcy. Kanon 1504 KPK stanowi, że „[i]us civile, ad quod ius Ecclesiae remittit, in iure canonico eisdem cum effectibus servetur, quatenus iuri divino non est contrarium et nisi aliter iure canonico cavetur”³⁴. Odnośnie do kan. 22 KPK, któremu na gruncie KKKW odpowiada właśnie kan. 1504, w piśmiennictwie wskazuje się, że przepis ten „uznaje prawo cywilne, rozumiane szeroko jako prawo obowiązujące w danym kraju za źródło pomocnicze prawa kanonicznego w przypadkach, w których prawodawca kościelny odwołuje się bezpośrednio do tegoż porządku prawnego. Dlatego Kościół wchodząc w obrót regulowany prawem cywilnym, jest zobligowany do respektowania tego prawa”³⁵. Jednakże w analizowanym kan. 666 § 3 KKKW brak

³¹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 438.

³² M. Skwirczyński, *Autorskie prawa majątkowe...*, s. 77.

³³ „Leges civiles ad quas ius Ecclesiae remittit, in iure canonico eisdem cum effectibus serventur, quatenus iuri divino non sint contrariae et nisi aliud iure canonico caveatur”, *Codex Iuris Canonici auctoritate...*, s. 46.

³⁴ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 850.

³⁵ M. Skwirczyński, *Autorskie prawa majątkowe...*, s. 39.

jest bezpośredniego odwołania do prawa cywilnego danego państwa. Wydaje się, że w przedmiotowym przepisie nie „rezygnuje się” z ustalenia norm prawnych prawa kanonicznego szczegółowo regulujących materię „praw twórcy” na rzecz przyjęcia tych obowiązujących w prawie świeckim³⁶. Kanon 666 § 3 KKKW stanowi jedynie, że przy ustaleniu treści norm prawa partykularnego³⁷ należy posiłkować się uregulowaniami prawa cywilnego, dotyczącymi praw twórcy, obowiązującymi w danym państwie³⁸. Takie uregulowanie może służyć ustalaniu norm prawa kanonicznego zgodnych lub co najmniej niesprzecznych z normami prawa własności intelektualnej danego państwa³⁹, zapewniając tym samym większą kompatybilność z prawem krajowym prawa kanonicznego na poziome prawa partykularnego. W żadnym jednak wypadku nie może mieć na celu przyjmowania norm prawa świeckiego jako obowiązujących na gruncie prawa kanonicznego.

Sformułowanie „iura auctoris” zawarte w kan. 666 § 3 *in fine* KKKW sugeruje, iż należy je roznieć jako prawa twórców. Wymaga to zaznaczenia w obliczu zaproponowanego w polskim przykładzie brzmienia – „praw autorskich”⁴⁰. Takie ujęcie, tj. „praw autorskich” zamiast „praw twórców” („praw autorów”), może stanowić nieuprawniony asumpt do wykładni, zgodnie z którą regulacja z art. 666 § 3 *in fine*

³⁶ Przyjęcie bowiem stanowiska odmiennego, mianowicie iż analizowany przepis KKKW w myśl kan. 22 KPK (odpowiednio kan. 1504 KKKW) odsyła do ustawodawstwa państwowego, byłoby równoznaczne z przyjęciem poglądu o tzw. kanonizowaniu ustaw regulujących materię prawa własności intelektualnej danego państwa. Jak wskazuje się w doktrynie, „[z]godnie z najnowszym rozumieniem problemu kanonizowanie ustaw cywilnych następuje w sytuacji, gdy kościelny ustawodawca rezygnuje ze stanowienia prawa w określonej dziedzinie, odsyłając do unormowań państwowych i polecając stosować je także w systemie prawa kanonicznego”, *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego...*, s. 67. W przypadku analizowanego kan. 666 § 3 KKKW brak jest takiego odesłania do ustawodawstwa państwowego.

³⁷ W świetle kan. 1493 § 2 KKKW prawo partykularne (*ius particulare*) odnosi się do „wszystkich ustaw, prawnych zwyczajów, statutów i innych norm prawa, które nie są wspólne dla całego Kościoła powszechnego ani dla wszystkich Kościołów wschodnich”, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 847. Mirosław Sitarz wyjaśnia, że ze względu na zakres obowiązywania norm prawnych wyróżnia się prawo kanoniczne „powszechne”, które obowiązuje w całym Kościele, oraz „prawo partykularne”, które należy rozumieć jako „obowiązujące w danym kraju lub Kościele partykularnym”, M. Sitarz, *Słownik prawa kanonicznego*, s. 138. Typową postacią Kościoła partykularnego jest diecezja, R. Kantor, *Stanowienie prawa w Kościele partykularnym. Kompetencje synodu diecezjalnego i konferencji biskupów*, w: *Kościół lokalny w Kościele Chrystusa*, red. R. Kantor, Kraków 2015, s. 81. Podobnie *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego...*, s. 271. Na gruncie KPK pojęcie Kościoła partykularnego wyraża kan. 368.

³⁸ W kontekście m.in. regulacji z kan. 666 § 3 KKKW G. Tylec wyraził pogląd, że „obowiązująca ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. wraz z aktami wykonawczymi w zakresie, w jakim nie jest ona sprzeczna z normami prawa kanonicznego, może być stosowana przed sądami kościelnymi w Polsce”, G. Tylec, *Prawo autorskie w działalności...*, s. 94.

³⁹ Tak M. Skwierczyński, *Autorskie prawa majątkowe...*, s. 77.

⁴⁰ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 439.

KKKW odnosi się wyłącznie do ustalenia norm prawnych w obszarze prawa autorskiego. Taka zawężająca interpretacja nie wydaje się uzasadniona zarówno z uwagi na przyjęte w wersji łacińskiej brzmienie kan. 666 § 3 KKKW, jak i z uwagi na kontekst tego przepisu, który powinien uwzględniać chociażby uregulowanie § 1, który – jak wykazano powyżej – odnosi się do dóbr własności intelektualnej w ogólności, a nie tylko do utworów – przedmiotów praw autorskich. Prawdopodobnie zaproponowanej w tym miejscu wykładni zdaje się potwierdzać analiza porównawcza z przekładem kan. 666 § 3 KKKW zaproponowanym w języku angielskim, w którym posłużono się sformułowaniem „rights of authors”⁴¹, co oznacza właśnie „prawa twórców”. Natomiast nie posłużono się w przekładzie anglojęzycznym charakterystycznym dla określenia prawa autorskiego w systemie anglosaskim słowem *copyright*⁴².

Podsumowując tę część rozważań, należy uznać, że kan. 666 § 3 KKKW wskazuje jedynie na pomocniczą rolę przepisów prawa cywilnego danego państwa przy ustaleniu treści norm prawnych prawa partykularnego szczególnie regulujących prawa twórców w prawie kanonicznym. Przy tym pojęcie twórcy (lub autora) nie jest relewantne jedynie dla regulacji prawa autorskiego, a sformułowanie „prawa twórców”, użyte w kan. 666 § 3 KKKW, należy interpretować jako traktujące również o innych niż autorskie prawach intelektualnych.

3. Ochrona tekstów prawnych i oficjalnych dokumentów władzy kościelnej

Kanon 666 § 2 KKKW stanowi: „[s]ub tutela iuris sunt textus legum et actorum officialium cuiuscumque auctoritatis ecclesiasticae atque eorum collectiones authenticae; ideoque ea iterum edere non licet nisi impetrata eiusdem vel auctoritatis superioris licentia et servatis condicionibus ab eadem praescriptis”⁴³. Wytwory takie jak akty normatywne, w tym teksty zawartych w nich przepisów prawnych, jak również dokumenty urzędowe, stanowią rezultaty działalności twórczej człowieka i z uwagi na ich charakter⁴⁴ mogą aspirować do bycia objętymi ochroną jako

⁴¹ *Code of Canons of the Eastern Churches: Latin-English Edition...*, s. 333.

⁴² Por. M. Nowikowska, w: *Prawo własności intelektualnej. Teoria i praktyka*, red. J. Sieńczyło-Chlabicz, Warszawa 2021, s. 44.

⁴³ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 438. Co w przekładzie polskim oddano następująco: „[p]od ochroną prawną znajdują się teksty praw i oficjalnych dokumentów jakiegokolwiek władzy kościelnej i ich autentyczne zbiory; nie godzi się więc ponownie ich wydawać, chyba że za wyraźnym pozwoleniem tej samej lub wyższej władzy i z zachowaniem warunków przez nią przepisanych”, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 439.

⁴⁴ Podobny do utworów literackich lub szerzej – utworów wyrażonych słowem.

utwory – przedmioty praw autorskich. Prawnoautorskim aspektem aktów normatywnych poświęcono uwagę m.in. w Konwencji berneńskiej. Zgodnie z art. 2 ust. 4 tej konwencji „[u]stawodawstwu państw należących do Związku zastrzega się określenie, jakiej ochrony udziela się urzędowym tekstom aktów prawodawczych, administracyjnych lub sądowych oraz urzędowym tłumaczeniom tych tekstów”⁴⁵. W ślad za tym przepisem wiele państw – stron Konwencji berneńskiej⁴⁶, w tym Rzeczpospolita Polska, wyłącza spod ochrony prawa autorskiego akty normatywne oraz ich urzędowe projekty⁴⁷. Podyktowane jest to zapewnieniem nieskrępowanego dostępu do tekstów aktów normatywnych. Skoro bowiem ustawodawca dąży do tego, by adresaci norm prawnych stosowali się do nich, muszą oni posiadać dostęp do przepisów wyrażających te normy i nie może im tego uniemożliwiać m.in. ochrona prawnoautorska⁴⁸. Przy tym, jak zauważono wyżej, jeśli większość tekstów aktów normatywnych zasadniczo można by zaliczyć do utworów, np. wyrażonych słowem, to w przypadku braku stosownych przepisów – wprowadzających ekskluzję aktów normatywnych spod ochrony prawa autorskiego – korzystanie z takich wytworów co do zasady wymagałoby zgody twórcy lub innego podmiotu uprawnionego z tych praw. Jednocześnie, mimo że kan. 666 § 2 KKKW stanowi o „ochronie prawnej” tekstów ustaw lub oficjalnych dokumentów⁴⁹, nie precyzując charakteru tejże ochrony, nie powinno budzić wątpliwości, że ustawodawca kościelny miał na względzie właśnie prawnoautorską ochronę takich wytworów. Po pierwsze, z uwagi na wspomniany charakter owych wytworów intelektualnych człowieka, który pozwala im pretendować do ochrony właśnie jako utworów. Po drugie, z uwagi na kontekst regulacyjny, bowiem za nieprzypadkowe należy uznać zamieszczenie przez ustawodawcę kościelnego analizowanego uregulowania wśród przepisów kan. 666 KKKW, regulującego kwestie dotyczące dóbr intelektualnych.

Konwencja berneńska pozostawia w tym zakresie ustawodawstwu państw – stron konwencji określenie zastrzeżenia, „jakiej ochrony udziela się” urzędowym tekstom

⁴⁵ Dz. U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474.

⁴⁶ Precyzyjniej: państw należących do Związku Berneńskiego, bowiem zgodnie z art. 1 Konwencji berneńskiej „[p]aństwa, do których ma zastosowanie niniejsza konwencja, tworzą Związek w celu ochrony praw autorów do ich dzieł literackich i artystycznych”.

⁴⁷ Zgodnie z art. 4 pkt 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 2509: „[n]ie stanowią przedmiotu prawa autorskiego: [...] akty normatywne lub ich urzędowe projekty”.

⁴⁸ Jak stwierdzili J. Barta, R. Markiewicz i A. Matlak, „[r]atio legis takiego uregulowania wydaje się łatwo rozpoznawalne; chodzi o interes społeczny wyrażający się zarówno w prawie do informacji na temat zamierzeń legislacyjnych, jak i w prawie dostępu oraz swobodzie korzystania z aktów normatywnych”, J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 13, s. 76.

⁴⁹ Por. tłumaczenie w *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 439.

aktów normatywnych oraz ich urzędowym tłumaczeniom. Jak już nadmieniono, stroną Konwencji berneńskiej jest również Stolica Apostolska. W konsekwencji uregulowanie przyjęte na gruncie kan. 666 § 2 KKKW należy uznać za dopuszczalne w świetle postanowień Konwencji berneńskiej, podobnie jak odpowiadające mu uregulowanie z kan. 828 KPK. Mając na względzie brzmienie art. 2 ust. 4 Konwencji berneńskiej, jak również porównanie z brzmieniem kan. 828 KPK⁵⁰, należy uznać, że na podstawie KKKW dokonano określenia ochrony urzędowych tekstów aktów normatywnych władzy kościelnej w ten sposób, że pod ochroną prawa autorskiego pozostają ich utrwalenia, czyli pierwotne wersje tychże tekstów⁵¹. Wskazuje na to szczególnie fragment kan. 666 § 2 KKKW, zgodnie z którym „nie godzi się więc ponownie ich wydawać”, ewentualnie – „za wyraźnym pozwoleniem tej samej lub wyższej władzy i z zachowaniem warunków przez nią przepisanych”⁵². Podobne rozwiązanie wyraża kan. 828 KPK, ale w tym przepisie ujęte od strony pozytywnej, tj. „mogą być ponownie wydane”, lecz – „po uzyskaniu zgody tejże władzy i z zachowaniem warunków przez nią przepisanych”⁵³. Powyższe sugeruje zatem, że zwielokrotnianie rzeczonych tekstów jest możliwe, ale za zezwoleniem podmiotów uprawnionych. Odnosi się to również do zwielokrotnienia w innej wersji językowej, czyli tłumaczenia. Tłumaczenie utworów w prawie autorskim rozumiane jest jako opracowanie cudzego utworu (por. art. 2 ust. 3 Konwencji berneńskiej), niemniej, zdaniem niektórych teoretyków prawa własności intelektualnej, tłumaczenie stanowi właśnie postać zwielokrotnienia utworu⁵⁴.

Uregulowanie z kan. 666 § 2 KKKW nie jest przy tym rozwiązaniem niespotykanym. Nasuwa skojarzenie z uregulowaniem przyjętym na gruncie przepisów Protokołu nr 2 do Powszechnej konwencji o prawie autorskim, dotyczącym „stosowania konwencji do dzieł niektórych organizacji międzynarodowych”. I tak, zgodnie z art. 1 lit a ww. protokołu, „[o]chrona przewidziana w artykule II ustęp 1 Konwencji z 1971 roku będzie stosowana do dzieł opublikowanych po raz pierwszy przez Organizację Narodów Zjednoczonych, przez związane z nią organizacje wyspecjalizowane lub przez Organizację Państw Amerykańskich”. Wspomniany art. II

⁵⁰ „Collectiones decretorum aut actorum ab aliqua auctoritate ecclesiastica editas, iterum edere non licet, nisi impetrata prius eiusdem auctoritatis licentia et servatis condicionibus ab eadem praescriptis”, *Codex Iuris Canonici auctoritate...*, s. 354.

⁵¹ W kontekście odróżnienia pojęcia utrwalenia i zwielokrotnienia utworu E. Traple wskazała, iż „[g]eneralnie można przyjąć, że utrwalenie łączy się ze sporządzeniem pierwszego nośnika materialnego, zwielokrotnianie zaś polega na sporządzeniu kolejnych egzemplarzy na podstawie tego nośnika”, E. Traple, w: *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 333-334.

⁵² Za: *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...*, s. 439.

⁵³ Za: *Codex Iuris Canonici auctoritate...*, s. 355.

⁵⁴ С.А. Судариков, *Авторское право*, Moskwa 2011, s. 151.

ust. 1 konwencji wskazuje właśnie na ochronę prawnoautorską, a regulację z art. 1 lit. a ww. protokołu „traktuje się czasem jako sugestią wprowadzenia – przynajmniej w pewnym zakresie – ochrony dla materiałów urzędowych”⁵⁵.

W rezultacie kan. 666 § 2 KKKW ustanawia prawnoautorską ochronę tekstów aktów normatywnych, a możliwość ich zwielokrotniania uzależnia od zezwolenia podmiotów uprawnionych. Pod pojęciem zwielokrotniania należy w tym przypadku rozumieć również teksty aktów normatywnych w innych niż łacińska wersjach językowych, a mianowicie ich tłumaczenia.

Wnioski

Kanon 666 § 1 KKKW zawiera normy prawne w sposób ogólny traktujące o ochronie dóbr intelektualnych. Posłużenie się terminem „auctoris” w kontekście sformułowania „opus intellectuale”, pojęciowe znaczenia tych terminów, jak również porównanie z innymi jednostkami redakcyjnymi kan. 666 KKKW sugeruje wykładnię, zgodnie z którą przepis ten nie ogranicza się wyłącznie do przedmiotów praw autorskich – utworów, lecz zakresem normowania obejmuje także dobra własności intelektualnej w ogólności. W obliczu braku na gruncie KPK przepisu, który, podobnie jak kan. 666 § 1 KKKW, regulowałby materię ochrony dóbr intelektualnych, w tym zakresie kanon ten pełni szczególną rolę na gruncie całego prawa Kościoła katolickiego, gdyż stanowi źródło norm prawnych nie tylko dla Kościołów Wschodnich, lecz ponadto dla Kościoła łacińskiego.

W § 3 kan. 666 KKKW zawarto nakaz ustalenia treści norm prawa kanonicznego szczegółowo regulujących materię praw własności intelektualnej na poziome prawa partykularnego, do czego przepisy prawa cywilnego danego państwa mogą być wykorzystywane pomocniczo. Takie rozwiązanie zapewnia dużą elastyczność, pozwalającą na zapewnienie kompatybilności prawa kanonicznego (na poziome prawa partykularnego) z regulacjami prawa cywilnego w zakresie prawa własności intelektualnej obowiązującego w danym państwie.

Wreszcie kan. 666 § 2 KKKW zawiera bardziej szczegółową w stosunku do pozostałych jednostek redakcyjnych kan. 666 KKKW regulację, dotyczącą uznania prawnoautorskiej ochrony tekstów aktów normatywnych pochodzących od władzy kościelnej. Regulacja w nim zawarta zakłada ochronę w prawie kanonicznym

⁵⁵ Tak J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 13, s. 76.

pierwszych utrważeń takich tekstów, ale również ich zwielokrotnień, w tym w postaci opracowań, np. w innych wersjach językowych.

Bibliografia

- Broński W., *Treść prawa autorskiego do kazania*, Roczniki Pastoralno-Katechetyczne 2010, nr 2 (57).
- Bzdryk G., *Ochrona dóbr osobistych naruszonych w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2022, nr 5.
- Code of Canons of the Eastern Churches: Latin-English Edition*, Waszyngton 1992.
- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Lublin 2002.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*. Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład Polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, tłum. E. Sztafrowski, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici*. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz, red. P. Majer, Warszawa 2023.
- Gallaro G.D., Salachas D., *Interecclesial Matters in the Communion of Churches*, The Jurist 2000, t. 60.
- Kantor R., *Stanowienie prawa w Kościele partykularnym. Kompetencje synodu diecezjalnego i konferencji biskupów*, w: *Kościół lokalny w Kościele Chrystusa*, red. R. Kantor, Kraków 2015.
- Lynch J.E., *The Eastern Churches: Historical Background*, The Jurist 1991, t. 51.
- Niewęglowski A., *Prawo autorskie*. Komentarz, Warszawa 2021.
- Pieńkos J., *Słownik łacińsko-polski. Łacina w nauce i kulturze*, Kraków 2001.
- Prawo autorskie i prawa pokrewne*. Komentarz, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011.
- Prawo własności intelektualnej. Teoria i praktyka*, red. J. Sieńczyło-Chlabicz, Warszawa 2021.
- Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2007.
- Skwirczyński M., *Autorskie prawa majątkowe do utworu kościelnego w świetle prawa kanonicznego i prawa polskiego*, Wrocław–Kraków 2020.
- Skwirczyński M., *The Church Institution's Purchase of the Foreign License for Publication of a Literary Creation in Poland*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 2019, t. 27, nr 2.
- Sitarz M., *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa 2004.
- System Prawa Prywatnego*, t. 1. *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007.
- System Prawa Prywatnego*, t. 13. *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017.
- Tylec G., *Prawo autorskie w działalności religijnej*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2016, t. 19.
- Wenz W., Skwirczyński M., *Ochrona praw autorskich profesa zakonnego post mortem auctoris*, Prawo Kanoniczne 2018, t. 61, nr 3.
- Судариков С.А., *Авторское право*, Москва 2011 [S.A. Sudarikov, *Avtorskoe pravo*, Moskva 2011].